

Ärende: VN/1972/2020

Begäran om utlåtande om ett utkast till statsrådets utbildningspolitiska redogörelse

Lausunnonantajan lausunto

Allmänna kommentarer om redogörelsen.

Svenska enheten för bildningsväsendet vid Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland anser att en övergripande utbildningspolitisk redogörelse där utbildningen granskas ur många synvinklar är välkommen. Men samtidigt blir det till vissa delar oklart om det är fråga om en analys av nuläget, en strategi eller en vision för lång tid framåt. Frågan är hur bindande den är med tanke på framtida regeringsperioder. Redogörelsen innehåller många goda men också resurskrävande förslag. Det kan vara svårt att genomföra dem alla och någon form av prioritering skulle behövas.

Svenska enheten ser positivt på att den svenskspråkiga utbildningen i hög grad beaktats i redogörelsen. Däremot har kultur, idrott och ungdomstjänster lämnats utanför även om dessa områden med hänvisning till vårdreformen omnämns i syftet för redogörelsen. En helhetssyn på hela bildningsväsendet kunde ha gett ett mervärde åt redogörelsen.

I den allmänna texten till kapitel 3 sägs "att det behövs reformer som förenklar och stärker uppföljningen och styrningen av kvaliteten, tillgängligheten och förverkligandet av de grundläggande rättigheterna. Efter reformen kan också strukturellt och regionalt utvecklingsarbete vid anordnandet av utbildningstjänster styras, stödjäs och följas upp." Här är det viktigt att också de regionala myndigheterna involveras i arbetet och ansvarsfördelningen mellan UKM, UBS och regionförvaltningsverkens utbildnings- och kulturenheter borde överlag klargöras. Inte minst under pandemin har oklarheter i ansvarsfördelningen uppdragats.

Svenska enheten saknar perspektiv kring utbildning för och på minoritetsspråk - samiska, romska, teckenspråkiga i redogörelsen. I synnerhet teckenspråket har i flera sammanhang lyfts fram och UKM har önskat fortbildningsinsatser inom det. Det kunde även finnas ett eget kapitel om utbildning för personer med funktionsvarians, inlärningssvårigheter, psykosociala problem mm. Denna

mångfald bland elever är stor och utgör en utmaning för vårt utbildningssystem och elevernas lärande och välbefinnande.

Kommentarer till kapitel 2. Vision/mål – utbildning och forskning mot 2040-talet

Visionen täcker hela utbildningsfältet och har en hög målsättning, som också avspeglar målen i Agenda 2030. För att uppnå målen krävs stora insatser på alla nivåer inom utbildningsfältet.

I visionen kunde delaktigheten som en faktor i utbildningspolitiken lyftas fram tydligare i åtgärder. Människornas delaktighet i samhällsutvecklingen betonas överlag idag och poängteras bl.a. i regeringsprogrammet. I det andra stycket sägs t.ex. att "Alla studerandena kan känna sig trygga under skoldagen och de blir hörda och beaktade som medlemmar i sin gemenskap." Genom att lägga till ordet "aktiva": ...beaktade som aktiva medlemmar i sin gemenskap, poängteras delaktighet på ett smidigt sätt.

Kommentarer till kapitel 3.1 Småbarnspedagogik samt förskoleundervisning och grundläggande utbildning

Den totalrevidering av lagstiftningen och finansieringen som presenteras i redogörelsen säkerställer att bildningsrelaterade och barnens rättigheter tillgodoses på ett jämlikt sätt och garanterar likvärdigheten, tillgängligheten och kvaliteten av tjänster inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen i hela landet. En totalrevidering av lagen är välkommen. Vi behöver se småbarnspedagogiken, förskola och grundläggande utbildning som en helhet. Svenska enhetens förhoppning är att lärtigen skulle finnas under samma lag. Framför allt förskoleåret är problematiskt ur anordnarperspektiv. Ett barn lyder under två olika lagar under verksamhetstiden då förskolan lyder under lagen för grundläggande utbildning medan den kompletterande småbarnspedagogiken (vårdbehov utanför förskoledagen) lyder under lagen om småbarnspedagogik.

Genom att förena verksamheten under samma lag skulle begreppsapparaten bli enhetlig och anordnandet löpa smidigare. Personalresursen skulle kunna fördelas på ett för arbetstagaren mer helgjutet sätt. Praktiska arrangemang underlättas då det kommer till rätten till skjuts, mellanmål, och överföring av uppgifter som berör specialpedagogiska arrangemang och hälsa.

Morgon- och eftermiddagsverksamhet har inte berörts (GrUL kap 8a) i redogörelsen. I dagsläget finns förskole-eftisar där man erbjuder föräldrar ett alternativ till kompletterande småbarnspedagogik, i praktiken ett alternativ som är mer praktiskt för familjerna, mer helgjutet för barnet men som inte uppfyller kraven inom småbarnspedagogik. Det här är inte förbjudet om det erbjuds som ett alternativ, men är ett sätt att kringgå lagen. Genom att förenhetliga lagen kan man förena kompletterande småbarnspedagogik för förskolebarnen och morris/eftis för elever i nybörjarundervisning vilket underlättar för framför allt kommuner med långa avstånd.

Regionförvaltningsverket har tillsyn inom småbarnspedagogiken men inte inom förskola och grundläggande utbildning. Svenska enheten ser att det finns behov av ett mandat för reaktiv tillsyn också inom den grundläggande utbildningen utgående från bl.a. inlämnade klagomål och kontakter från vårdnadshavare och utbildningsanordnare. Ett förenhetligande av lag och styrsystem skulle gynna detta.

Småbarnspedagogik och förskoleundervisning

I redogörelsen anges de ekonomiska stöden och faktorer relaterade till verksamhetens natur som de främsta orsakerna till att barnen inte deltar i småbarnspedagogik. Vilka är dessa "faktorer relaterade till verksamhetens natur"? Här nämns inte föräldrarnas val samt familjens värderingar och attityder gentemot småbarnspedagogiken som aspekter. Inte heller nämns att den prekära arbetsmarknaden, i synnerhet för unga kvinnor i lågavlönade branscher, kan vara en bidragande orsak till att välja att stanna hemma med barnet/barnen.

Familjens ekonomi är i dagsläget beroende av barnets deltagande i småbarnspedagogik. Ifall barnets rätt till deltagande i småbarnspedagogik förslagsvis >4h/v inte skulle påverka de statliga bidragen skulle deltagandet öka (också i låginkomstfamiljer). I åtgärdsförslaget (1. punkten sid 21) föreslås att avgifterna ska sänkas, men de är redan inkomstrelaterade, alltså gratis för låginkomsttagare. Rätten till tjänstledighet pga. att man är hemma med barn upp till tre års ålder ska kvarstå. Det ger jobb möjligheter (vikariat under vårdledigheter) och leder inte till att vårdnadshavaren mister arbetsplatsen om hen väljer att stanna hemma med barnet.

I kapitlet sägs att småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen också i fortsättningen huvudsakligen ska produceras offentligt i landet. En större skillnad på vinstdrivande och ideella aktörer borde göras. Nu skiljer man enbart på kommunala och privata. Det finns ett behov av att ha privata aktörer, dels specialpedagogik (montessori, församlingar, konst- och språkinriktningar), dels för att kunna ändra platsantalet flexibelt, men det borde inte finnas ett marknadsvärde. Nu är flera av de stora kedjorna internationella koncerner. Utmaningar med att hålla kvaliteten har även påvisats inom vissa av dessa vinstdrivande aktörer. I lagstiftningen kring privat småbarnspedagogik behöver det här tas i beaktande.

Grundläggande utbildning

Enligt redogörelsen har inställningen till lärande blivit sämre. Detta är en viktig aspekt som gärna kunde öppnas upp lite mer; vad innebär detta och vilka faktorer har bidragit till denna förändring av inställning? Gäller förändringen elever i allmänhet eller i vissa grupper i högre grad? Mera information behövs för att planera förbättringsåtgärder. Det faktum att inverkan av elevernas bakgrund (socio-ekonomisk, kön och kultur) på inlärningsresultaten har ökat och i många avseenden ligger ovanför OECD-genomsnittet är alarmerande och det är bra att åtgärder planeras.

Planerna på ett program för att utveckla undervisningen i finska/svenska som andraspråk är välkommet. Viktigt är att i programmet beakta att elever som har de kunskaper som krävs för att delta i finska/svenska som modersmål alltid borde ha möjlighet (att byta) till modersmålsinriktad undervisning, d.v.s. kunskaperna ska styra, inte det officiella registrerade modersmålet.

Svenska enheten ser positivt på åtgärden att tyngdpunkten i finansieringen ska flyttas mot basfinansiering och stöd för långsiktig utveckling i stället för ansökan om bidrag. Detta borde gälla

alla utbildningsstadier. För närvarande sker största delen av utvecklingsarbetet med s.k. projektfinansiering. Detta har utökad utbildningsanordnarnas administrativa arbete och upplevts som byråkratiskt. Dessutom har utvecklingsarbetet blivit kortsiktigt eftersom finansieringen beviljats för några år och därefter ska man söka om ny finansiering för nya åtgärder. Ett hållbart utvecklingsarbete kräver långsiktighet.

Kommentarer till kapitel 3.2 Andra stadiet

Andra stadiet är den utbildningsnivå som mest påverkas av den utvidgade läroplikten. Det har talats mycket om avgiftsfritt material, datorer mm. men ännu viktigare är det att handledningen och vägledningen av studerande är kvalitativt god och tillräcklig. Detta kräver resurser, något som borde beaktas i finansieringen i ännu högre grad.

I redogörelsen poängteras att samarbetet mellan arbetslivet och andra stadiets utbildning ytterligare ska stärkas. Inom yrkesutbildningen är utbildningen redan nu uppbyggd kring samarbete med arbetslivet. Där är det svårt att ytterligare utöka samarbetet, arbetslivets primära funktion är inte att utbilda. Däremot kan kvaliteten i samarbetet vidareutvecklas. Inom gymnasieutbildningen har samarbetet småningom kommit igång och här finns utvecklingspotential.

I kapitlet verkar man ha glömt bort att en stor del av de studerande i yrkesutbildningen är vuxna och att det kontinuerliga lärandet utgör en betydande del inom yrkesutbildningen. Detta bör beaktas inte minst i diskussionerna om anordnarnätet. Om man endast utgår ifrån demografin och andelen unga i utvecklingen av anordnarnätet är det svårt att garantera likvärdiga möjligheter till kontinuerligt lärande för vuxna. Möjligheterna till kompetensutveckling för dem som är i arbetslivet kan naturligtvis i viss mån garanteras via digitala lösningar men också närundervisning bör vara möjlig. Detta gäller speciellt branscher som kräver "handens kunnande".

När det gäller det svenskspråkiga anordnarnätet överlag är det viktigt att komma ihåg att det inte går att skapa lika stora enheter som inom den finskspråkiga utbildningen. Den svenskspråkiga befolkningen är spridd längs kusten och avstånden blir snabbt stora. Inom den svenskspråkiga yrkesutbildningen har man i flera omgångar gjort sammanslagningar och skapat större, fungerande enheter. Strukturerna inom gymnasieutbildningen kunde ses över. En lösning för att garantera fortsatt god kvalitet och tillgänglighet till svenskspråkig utbildning på andra stadiet är ett utökad samarbete mellan gymnasie- och yrkesutbildningen. Därmed är åtgärden att sänka gränserna mellan utbildningsformerna välkommen. Däremot ställer sig svenska enheten frågande till att organisationerna som ordnar utbildning ska vara "slimmade" både gällande lokaler och utrustning. Trots digitaliseringen behöver andra stadiets utbildning nog vara tid- och platsbunden också i framtiden. Ungdomar behöver strukturer och sammanhang för att utveckla sin sociala kompetens, något som inte går via skärmen.

Svenska enheten understöder åtgärden om att öka de gemensamma examensdelarna i yrkesinriktade grundexamina samt att strukturerna och innehållet i gymnasieutbildningen utvecklas med beaktande på bildning. Basic skills och generiska kompetenser blir allt viktigare i det

föränderliga arbetslivet och i samhället överlag. Vi behöver alla en grund att stå på inför förändringar gällande kompetensbehoven.

Kommentarer till kapitel 3.3 Högskolor

I åtgärderna sägs att antalet inledningsplatser ska ökas för att göra övergången till högskolestudier snabbare så att minst 50 % av unga vuxna avlägger en högskoleexamen år 2030. Det räcker dock inte enbart med flera studieplatser. Hela antagningsförfarandet med poängsättning mm. behöver ses över. Vidare sägs att andelen utländska studerande ska stiga till 15 % av alla examensstuderande före år 2030. Det framgår dock inte vad andelen är nu och inte heller hur man tänker gällande avgifter för studerande som kommer utanför EU/ETA-området.

Kommentarer till kapitel 3.4 Vetenskap och vetenskaplig information

-

Kommentarer till kapitel 3.5 Fritt bildningsarbete

Svenska enheten understöder förslaget att det riksomfattande nätverket av fritt bildningsarbete utnyttjas effektivare och att utbildningen inom fria bildningen erkänns och tillgodoräknas i betydligt högre grad än vad nu är fallet. Det fria bildningsarbetet utgör en viktig del inom utbildningsfältet med stor utvecklingspotential.

I kapitlet nämns ingenting om fria bildningens och då främst folkhögskoleutbildningens roll i genomförandet av den utvidgade läroplikten. Här torde folkhögskolorna ha en naturlig roll.

Kommentarer till kapitel 3.6 Kontinuerligt lärande – lärande under yrkeskarriären

Planerna på att förnya specialyrkesexamina till flexibla, skräddarsydda kompetenshelheter som kan kombineras med annan utbildning på andra stadiet och högskoleutbildning väcker intresse (åtgärd i kapitel 3.2 Andra stadiet) . Är detta ett sätt att skapa kompetenshelheter för kontinuerligt lärande utan att den studerande ska behöva avlägga nya examina? Finland är ett examensinriktat land, något som är svårt att förena med kontinuerligt lärande. Vi behöver bli bättre på att validera och tillgodoräkna kompetenser från tidigare inom utbildningen och möjliggöra kortare utbildningar som inte behöver leda till en examen.

Kommentarer till kapitel 3.7 Undervisnings- och handledningspersonal och övrig personal

Svenska enheten understöder åtgärderna gällande insamling av information om lärare och övrig personal för båda språkgrupperna. Uppgifterna behöver finnas enligt språkgrupp för att behovet av behörig personal ska kunna tillgodoses.

Ett utvecklingsforum för utbildningen inom fostran och undervisning som omspannar utvecklingen från småbarnspedagogik till högskoleutbildning är likaså välkommet. Det skulle också vara skäl att förenhetliga personalens titlar. Inom småbarnspedagogiken finns bl.a. barnskötare, socionomer, lärare inom småpedagogik, daghemsföreståndare. I grundläggande utbildning har man bl.a. skolgångsbiträden/assistenter, lärare, rektorer. Det vore också bra att se över behörighetskraven för

lärare inom småbarnspedagogik, förskola och nybörjarundervisning, kraven kunde vara flexibla. Likaså kunde behörigheten för daghemsföreståndare och rektorer ses över och om möjligt förenhetligas. Vidare har behovet av flera vuxna i skolan blivit allt viktigare och man har i flera skolor anställt skolhandledare. Behörighetskraven, arbetsbilden och anställningsavtalen för dessa varierar och borde därför definieras och ses över. Här skulle finnas plats för samhällspedagoger.

Svenska enheten anser, utgående från sin utredning om studiehandledningen riktad till bildningsdirektörer och rektorer inom yrkesutbildningen, att det finns behov av en kontinuerlig svenskspråkig studiehandledarutbildning som är öppen också för dem som redan är verksamma inom utbildningsfältet. I ordnandet av utbildningen bör den regionala jämlikheten beaktas. En kontinuerligt återkommande akademisk svenskspråkig studiehandledarutbildning skulle bidra till att bygga upp ett bestående vetenskapligt sammanhang och främja forskningen inom vägledningen i finlandssvensk kontext. För närvarande sker forskningen enbart på finska i universiteten i Jyväskylä och östra

Finland.

På sikt borde en vägledarutbildning, eventuellt ett magistersprogram i studie- och yrkesvägledning, tas i bruk. Studiehandledning och karriärvägledning ges inte enbart inom utbildningsenheterna utan också i arbets- och näringsbyråerna, ungdomsverkstäderna, inom olika organisationer mm. Utbildningen och kompetensen hos dem som arbetar som vägledare inom olika sektorer är varierande. I Sverige ingår studie- och yrkesvägledarprogrammet, som leder till kandidatexamen, i utbildningsutbudet sedan lång tid tillbaka. Att programmet i Finland skulle leda till magistersexamen motiveras med att lärarutbildningen här är på magistersnivå som standard. Professionella vägledare behövs i allt högre grad både med tanke på den utvidgade läroplikten och kontinuerligt lärande.

Kommentarer till kapitel 3.8 Konst- och kulturföstran och -undervisning och grundläggande konstundervisning

Svenska enheten understöder åtgärderna som främjar samarbetet mellan undervisnings- och kulturväsendet och att behoven inom konst- och kulturföstran i högre grad beaktas i utvecklingen av utbildningen. Det är bra att man insett konst- och kulturföstrans betydelse för den personliga utvecklingen under hela livstiden.

Svenska enheten anser att lagstiftningen gällande den grundläggande konstundervisningen borde revideras utan dröjsmål. Som så riktigt sägs i redogörelsen har utredningar påvisat tydliga utvecklingsbehov gällande såväl finansieringen som lagstiftningen.

Kommentarer till kapitel 3.9 Studiestöd

-

Kommentarer till kapitel 3.10 Utbildning på svenska: situation, mål och åtgärder

Svenska enheten ser positivt på att den svenskspråkiga utbildningen har uppmärksamrats särskilt. Det är av största vikt att den svenskspråkiga utbildningen utvecklas parallellt med den finskspråkiga

utbildningen, dock så att språkgruppernas kulturella och regionala särdrag beaktas. Utmaningen inom svenskspråkig utbildning är att garantera kvalitativa och tillräckliga utbildningstjänster i regionerna där det finns svenskspråkig befolkning. Målen och åtgärderna i kapitlet är en bra utgångspunkt för att utveckla den svenskspråkiga utbildningen på alla stadier.

Svenska enheten understöder kraven på resurser för läromedel. Detta är ett ständigt problem som visat sig vara svårt att lösa. En annan fråga, som behöver lösas med det snaraste och som lyfts fram i kapitlet, är insamlingen av statistisk information om svenskspråkig utbildning. Hittills har det varit ytterst svårt att få fram tillförlitliga data utan att göra specialbeställningar från Statistikcentralen. I olika utredningar som görs på nationell nivå borde den svenskspråkiga utbildningen likaså beaktas skilt.

Kommentarer till kapitel 3.11 Lärande och studievägar för personer med invandrabakgrund

Svenska enheten vill påpeka att man bör komma ihåg att "invandrare" och "personer med invandrabakgrund" inte är en heterogen grupp, tvärtom kan personerna ha väldigt varierande behov.

En viktig aspekt för att göra småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen mera jämlik och tillgänglig är att utveckla samarbetet mellan daghem/skolor och invandrarfamilj. För detta behövs kunskaper, t.ex. kommunikation på klarspråk samt kulturell kompetens. Ibland handlar det om att invandrarfamiljer upplever brist på information eller känner sig exkluderade – det är inte bara ekonomiska orsaker som spelar en roll.

Kommentarer till kapitel 4. Situationsbild och centrala förändringsfaktorer för utbildnings- och forskningssystemet. Skriv vid behov endast ett koncist allmänt utlåtande om kapitlet, och i detalj endast de viktigaste frågorna som ska kommenteras eller som eventuellt saknas.

Befolkningsförändringarna kommer onekligen att påverka anordnandet av utbildning. När det gäller utbildningen på andra stadiet och högskoleutbildningen nämns dock inte vuxnas behov av kompetensutveckling och kontinuerligt lärande. Också detta behov bör beaktas i finansieringssystemen.

Gällande PISA-resultaten borde även elevernas upplevelser av trivsel och välmående i skolan nämnas, här har Finland mycket att förbättra.

Det är bra att betydelsen av global fostran betonas men det är viktigt att globalisering inte bara framställs i relation till globala problem och utmaningar, utan också till samhörighet, solidaritet, mångfald och vidgade vyer. Både i det man lär sig och i de sammanhang man agerar i bör globala kopplingar tas in (identitet, medborgarskap). Det är viktigt att koppla ihop det lokala och det globala i utbildningssammanhang.

Det är likaså bra att man i redogörelsen har preciserat att utbildningsexport inte enbart ska handla om handel, utan andra principer såsom hållbar samhällsutveckling, global rättvisa samt att partnerlandets egna perspektiv och utgångspunkter måste tas i beaktande då Finland exporterar utbildningskunskaper.

West-Ståhl Marianne
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

Bryggman Carola
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto - Svenska enheten för
bildningsväsendet